

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

**Циклова комісія соціально-гуманітарних, філологічних дисциплін
та фізичної підготовки**

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

навчальної дисципліни «Політологія»

вибіркових компонент

освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
272 Технічне обслуговування та ремонт повітряних суден і авіадвигунів

Вінниця 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від _30.08.2023 №_7_

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного
університету внутрішніх справ
Протокол від _28.08.2023 №_1_

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від _30.08.2023 №__7_

Розглянуто на засіданні циклової комісії соціально-гуманітарних, філологічних
дисциплін та фізичної підготовки, протокол від _28.09.2023_ №_1_

Розробник: викладач циклової комісії соціально-гуманітарних, філологічних
дисциплін та фізичної підготовки, спеціаліст вищої категорії Хомяк О.В.

Рецензенти:

1. Викладач Кременчуцького національного університету
ім.М.Остроградського, к.пед.наук, доц., доцент кафедри психології,
педагогіки та філософії Сошенко С.М.
2. Викладач циклової комісії соціально-гуманітарних, філологічних
дисциплін та фізичної підготовки Кременчуцького льотного коледжу
ХНУВС, доктор філософії, викладач вищої категорії Кірюхіна М.В.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр №4							
Тема № 1. Предмет, структура та функції політології	14	2		2		8	залік
Тема № 2. Політична влада	16	2		4		10	
Тема № 3. Політична ідеологія	12	2		2		8	
Тема № 4. Політична система	16	4		2		10	
Тема № 5. Політичні партії та партійні системи	10	2				8	
Тема № 6. Політичні еліти та політичне лідерство	10	2				8	
Тема № 7. Світовий політичний процес. Система міжнародних політичних відносин	12	2				10	
Тема № 8. Витоки демократії та її цінності	17	4				13	
Всього годин за семестр №4	105	20		10		75	

1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр №4							
Тема № 1. Предмет, структура та функції політології	14	2		2		10	
Тема № 2. Політична влада	14	2		2		10	
Тема № 3. Політична ідеологія	12	2				13	

Тема № 4. Політична система	12	2				12	залік
Тема № 5. Політичні партії та партійні системи	10					12	
Тема № 6. Політичні еліти та політичне лідерство	10					12	
Тема № 7. Світовий політичний процес. Система міжнародних політичних відносин	9					12	
Тема № 8. Витоки демократії та її цінності	9					12	
Всього годин за семестр №4	105	8		4		93	

2. Методичні вказівки до практичних занять

Тема № 1. Предмет, структура та функції політології

Практичне заняття: Предмет, структура та функції політології

Навчальна мета заняття: Засвоїти теорію політики, її сутність та особливості правоохоронної політики. Вивчити категорії політики, їх визначення та обговорити завдання і функції політології. Навчитися застосовувати методи вивчення політичних явищ і процесів.

Кількість годин : 2 години

Місце проведення: навчальний кабінет коледжу.

Навчальні питання:

1. Історія виникнення та формування політології як науки та навчальної дисципліни.
2. Політика як предмет політології.
3. Структура політологічного знання.

План проведення заняття:

1. Порядок проведення вступу до заняття.
2. Порядок проведення основної частини.

1. Історія виникнення та формування політології як науки та навчальної дисципліни.

1. Серед найважливіших галузей діяльності люди з незапам'ятних часів виділяли політику. Ще в V ст. до н.е. Аристотель (384-322 до н. е) відзначав, що політика невід'ємна від природи людини – соціальної істоти, що здатна повноцінно жити лише в колективі, суспільстві і приречена взаємодіяти з іншими людьми. Політика – необхідність і водночас потреба сучасної людини, оскільки існує система показників та обмежень її різноманітних дій у всіх сферах життя суспільства, що неможливе без політичного регулювання. А тому

набуття знань про політику відповідає інтересам кожної людини, яка бажає зрозуміти власні місце і роль у суспільстві, повніше задовольняти особисті та групові потреби, впливати на вибір цілей і засобів їх реалізації у масштабах держави.

Вивчення будь-якої науки починається із з'ясування того, чому така наука виникла та як вона розвивається, що і як досліджує, які її найхарактерніші риси, місце і роль у пізнанні та перетворенні суспільства, дійсності. В сучасних умовах політологія особливо важлива для життя соціуму. Це виявляється у підвищеній увазі політологів і всього суспільства до результатів аналізу політики держав, у можливості моделювання політичних ситуацій у міжнародних відносинах, в усвідомленні специфіки регіональної політики, в постійно зростаючому прагненні скористатися результатами порівняльного політичного аналізу. Наука про політику своїми засобами і методами дозволяє проникати в таємниці політики та влади і таким чином розкривати справжню суть діяльності держави та її органів, політичних партій, лідерів, політичної поведінки різноманітних соціальних груп. Політологія – наука про політику – виступає методологічною основою дослідження активності та творчості людей у реалізації пізнавальних і практичних проблем політичного розвитку суспільства.

Поняття „політологія” утворилося з двох грецьких слів – „politike” (державні справи) і „logos” (вчення). Політична наука як самостійна сфера знань виникає на рубежі Середньовіччя та Нового часу, коли мислителі почали пояснювати політичні процеси за допомогою „земних”, а не релігійно-міфологічних аргументів. Основи наукової політичної теорії закладають Н. Макіавеллі, Ж. Боден, Т. Гоббс, Дж. Локк, Ш. -Л. Монтеск'є та ін. У цей час спеціальна галузь знань про політику іменується по-різному – політичне мистецтво, політичне вчення тощо.

Політологія як самостійна навчальна дисципліна почала формуватися в другій половині XIX ст. У 1857 р. Ф. Лейбер починає читати цей курс у Колумбійському коледжі, в 1880 р. у цьому ж коледжі створюється перша школа політичної науки, що поклало початок активному формуванню в США системи політологічних навчальних і наукових закладів. 1903 роком датується створення Американської асоціації політичних наук.

У Франції викладання „політичних і моральних наук” було започатковано ще під час Великої Французької революції. Нині більшість французьких провінцій мають інститути політичних наук.

У Великобританії з 1885 р. функціонує Лондонська школа економічних і політичних наук, де здійснюється підготовка працівників органів державної влади та управлінців різних рівнів.

У 1896 р. італійський політолог і соціолог Г. Моска публікує книгу „Елементи політичної науки”, що дає підстави говорити про поширення

політичної науки у Європі починаючи з кінця XIX ст. Процес остаточного становлення політології завершився на Міжнародному колоквіумі з політичних наук (Париж, 1948 р.), який був організований ЮНЕСКО, і де було визначено зміст предмета цієї науки та рекомендовано включити курс політології для вивчення в системі вищої освіти як загальнообов'язкової дисципліни. З 1949 р. функціонує Міжнародна асоціація політичних наук, членом якої з 1999 р. є й Україна.

В Україні у 80-ті роки XVII ст. лекційні курси „Політичне право і право націй”, „Політичні знання і австрійське законодавство” читалися у Львівському університеті.

У радянський період розвитку України політичні проблеми розглядалися такими навчальними дисциплінами як науковий комунізм, історія КПРС, теорія держави і права та ін., проте їх вивчення мало догматичний, однобокий характер. Політологія як новий навчальний курс починає викладатися в усіх вищих навчальних закладах України лише після розпаду СРСР. При Київському національному, Одеському, Дніпропетровському, Харківському, Львівському університетах та інших освітніх закладах здійснюється підготовка спеціалістів, захищаються кандидатські та докторські дисертації, видається чимало наукової та навчальної літератури, спеціальні журнали та збірники.

2. Політика як предмет політології.

Об'єктом дослідження політології є сфера політики, політична дійсність, політичне життя особи й суспільства. Політична сфера вивчається й аналізується у поєднанні з особливостями її розвитку, функціонування, зв'язками з економічною та духовною сферами суспільства.

Політична сфера є взаємодією в політичному процесі великих і малих соціальних груп, об'єднань громадян, окремих індивідів. Політична сфера включає в себе й соціально-політичні інститути та організації, через які відбувається взаємодія між окремими суб'єктами політики.

Предметом політології є політична влада, закономірності її формування і розвитку, форми і способи її функціонування й використання в державно-організованому суспільстві, а також конкретні прояви, процеси, відносини політичної дійсності, які вивчаються політологами. Наприклад, сюди відносять такі феномени, як політична культура, політична ідеологія, політичні еліти, політичні партії та громадсько-політичні організації, рухи, владні відносини, держава, політична система, політична діяльність, політичне лідерство тощо.

Незважаючи на розбіжності в трактуванні предмета політології, більшість вчених погоджується з тим, що політична наука в основі єдина і внутрішньо диференційована – у змісті, стосовно похідних галузей політичних знань. У такому контексті правомірно говорити про ряд політичних наук як про теорії

середнього і нижнього рівнів, що виступають специфічними галузями єдиної політичної науки.

Щоб перебороти значні різночитання в тлумаченні змісту політології як науки, група експертів ЮНЕСКО ще в 1948р. прийняла резолюцію, де пропонувався перелік проблем, досліджуваних нею: політична історія, політичні інститути, партії, групи і суспільна думка, міжнародні відносини.

Отже, усвідомлена в загальній формі, **політологія є наукою про політику та про її взаємини з людиною і суспільством.**

У цілому всю сукупність проблем, які є предметом політології, можна розділити на такі основні групи:

- ❖ ідейно-теоретичне і соціально-філософське підґрунтя політичних процесів і явищ, яке систематизує ознаки і характеристики політики, політичні парадигми, що відповідають конкретному історичному періоду;
- ❖ політичні системи, політична влада, політичні режими (умови їх розвитку і зміни), держава, політичні партії, суспільні рухи;
- ❖ політичні процеси, політична діяльність, політична участь і політична поведінка.

3. Структура політологічного знання.

Політологія як наука розробляється на трьох рівнях:

- ❖ на рівні філософського аналізу, на якому загальнометодологічні принципи, гіпотези і судження філософії „вводяться” у політологію.
- ❖ на рівні конкретно-теоретичного аналізу, де в центрі інтересів перебувають категорії, поняття і вихідні положення політології, система яких формує наукові образи політичної реальності в цілому.
- ❖ на рівні емпіричного аналізу, пов’язаного з конкретними результатами застосування категорій і дефініцій політології для дослідження соціальної дійсності в її політичних вимірах у даному місці і часі в описовій формі, у формі пояснень, прогнозів тощо.

За змістом у політології можна виділити наступні розділи:

- ❖ теорію політики, що являє собою „введення в політологію”, яке присвячене філософсько-методологічним основам політики і політичних відносин;
- ❖ теорію політичних систем та їхніх елементів;
- ❖ теорію міжнародних відносин, предмет якої складають система міжнародних відносин, природа війн, проблеми національної і світової політики, шляхів зміцнення загального миру;
- ❖ теорію керування соціально-політичними процесами, що вивчає форми і методи політичного керівництва і безпосереднього керування суспільством з боку державних, громадських організацій, шляхи підвищення ефективності функціонування всіх соціально-політичних інститутів;

❖ політичну ідеологію, яка досліджує роль і функції ідеології в системі політичної влади;

❖ історію політичних вчень, сукупність яких дозволяє усвідомити генезис політології.

3. Порядок проведення заключної частини.

Теми цільових виступів:

1. Політика як система ціледосягнення та упорядкування суспільних процесів.
2. Політика і політичні інтереси.
3. Розкрийте комунікаційну природу (сутність) політики.
4. Особливості правоохоронної політики демократичної держави.
5. В чому полягає різниця між функціями політики і політології?

Теми рефератів:

1. Політика: право і мораль
2. Теоретична база і сучасний стан політології в Україні

Література

[1, 2, 3, 4, 5].

Тема № 2: Політична влада.

Практичне заняття: Політична влада.

Навчальна мета заняття: Вияснити природу політичної влади, її об'єкт, суб'єкт, поняття володарювання і підкорення. Навчитися визначати раціональність влади і умови функціонування ефективної влади. Засвоїти питання громадянського контролю за діяльністю державної влади. Утвердити знання щодо спрямованості реформи політичної влади в Україні та ролі виборчих систем в цьому процесі.

Кількість годин – 4 години

Місце проведення: навчальний кабінет коледжу.

Навчальні питання:

1. Концепції і сутність політичної влади.
2. Структура та функції політичної влади.
3. Реформування політичної влади в Україні.

План проведення заняття:

1. Порядок проведення вступу до заняття.
2. Порядок проведення основної частини.

1. Концепції і сутність політичної влади

Основою політики є влада. Вона представлена державою, його установами і ресурсами. Влада сприяє ефективному задоволенню загальнозначущих, групових і часток інтересів. З цієї причини вона виступає головним об'єктом боротьби і взаємодії груп, партій, рухів, держави, індивідів.

Ще в XVIII столітті французький мислитель Г. де Маблі (1709-1785) так визначив соціальне призначення влади: „Ціль, що ставлять люди, об'єднані законами, зводиться до утворення суспільної влади для запобігання і припинення насильства і несправедливості окремих осіб”.

По своїй природі влада – явище соціальне, оскільки виникає в суспільстві. Суспільство без влади – хаос, саморуйнування соціальних зв'язків. Потреба у владних механізмах обумовлена рядом причин, і насамперед необхідністю додати взаємодіям між людьми доцільність, розумність, організованість, створивши загальні для всіх правила поведінки. Крім того, наявність влади викликана об'єктивною потребою в регуляції соціальних відносин, узгодженні й інтеграції різноманіття незбіжних інтересів і потреб людей за допомогою різних засобів, у тому числі і примуса.

Політична влада як суспільне явище.

Влада з'явилася з виникненням суспільства і буде в тій або іншій формі завжди супроводити його. Влада необхідна передусім для відтворення людської природи. Формування влади зумовлено необхідністю суспільного виробництва, яке немислиме без підкорення всіх учасників єдиній волі, а також потребою регулювання соціальних відносин між людьми.

Влада багатоліка: вона з'являється в різних проявах, у кожному з яких виявляється якась одна її сторона. Саме тому в поясненні природи влади і причин її походження в політичній науці існує кілька підходів – кожний з них акцентує увагу на одній зі сторін цього складного явища.

Трактування і підходи до визначення природи влади.

Теологічна концепція влади. Одне з найбільш ранніх визначень влади виходило з теологічного пояснення її природи і будувалося за допомогою теорії божественного права. Відповідно до даної концепції всяка державна влада походить від бога, а всі монархи, що здійснюють владу, – лише виконавці божественної волі. Потреба у владі виводилося з тези про „природну гріховність” людини. По своїй сутності влада є божественним установленням, що засновано на християнських заповідях. Підпорядкування людей волі Божої, принципам божественного розуму забезпечує порядок у суспільстві, самозбереження і продовження людського роду.

Біологічна концепція влади. Представники біологічної концепції влади розглядали її як механізм приборкання людської агресивності, закладеної в найбільш фундаментальних інстинктах людини як біологічної істоти. Французький політолог М. Марсель (1889-1973) вважав: „влада не є факт специфічно людський, вона має передумови і корені в біологічній структурі, що загальні нам із тваринами” Ф. Ніцше (1844-1900) зтверджував, що влада є воля і здатність до самоствердження. Пізніше біологічне трактування влади виявилось основою обґрунтування права панування одних народів іншими.

Біхевіористська концепція влади (від англ. behavior – поведінка). Влада розглядається як відношення між людьми, при яких одні панують, командують, а інші підкоряються і виконують рішення перших. Особливість підходу полягає в тому, що він зосереджує увагу на особливостях людей, на мотивах їхнього поведіння в боротьбі за владу. Первісні імпульси до володарювання закладені в природі окремих особистостей, у їхньому прагненні до влади (воля) і здатності володарювання (володіння „політичною енергією”). Далі, важливу роль грають ті блага і привілеї, що за всіх часів одержують люди, що мають владу. Для багатьох боротьба за владу є способом самоствердження, компенсацією за уроджені або придбані недоліки.

Системна концепція влади. Влада розглядається як системно-утворююче відношення в політичній системі суспільства. Всі інші елементи системи зв'язані з нею безпосередньо. Призначення влади – регулювати відносини між людьми і суспільством в цілому, включаючи державно-політичні інститути; регулювати виникаючі конфлікти. Задача влади – досягнення в суспільстві стабільності, як політичної, так і економічної.

Структурно-функціональна концепція влади. Засновником даної концепції вважається Парсонс. У рамках даної концепції влада розглядається як відношення нерівноправних суб'єктів, чиє поведіння обумовлене виконуваними ними ролями (наприклад, роль керуючих або керованих). При цьому пропонується, що соціальна роль визначає стиль (тип, характер, зміст) очікуваного від людини поведіння, що відповідає тому положенню в суспільстві (статусові), яке він займає.

Реляціоністська концепція влади (від французького слова „relation” – відношення). У даній концепції влада розглядається як відношення між двома партнерами, при якому один з них впливає на другого. У цьому випадку влада з'являється як взаємодія її суб'єкта й об'єкта, за допомогою визначених засобів контролює об'єкт.

Таке розуміння влади дозволяє розкрити її структуру, об'єднати в єдине ціле різні її характеристики. Основними компонентами влади є її суб'єкт, об'єкт, засоби (ресурси) і процес, що приводить у рух усі її елементи і механізми, засоби взаємодії між партнерами.

Суб'єкт і об'єкт – безпосередні носії влади. Суб'єкт втілює активний, направляючий початок влади. Їм може бути окрема людина, організація, спільність людей.

Для виникнення владних відносин необхідно, щоб суб'єкт володів низькою якостей.

По-перше, це бажання панувати, воля до влади, що виявляється в розпорядженнях або наказах.

По-друге, повинен бути компетентним, знати суть справи, стан і настрої підлеглих, уміти використовувати ресурси, мати авторитет.

Суб'єкт влади є носієм влади і впливає на поведінку об'єкта наявними у нього засобами для реалізації своїх інтересів. Суб'єктом може бути індивід, політична еліта, соціальні страти, класи, нації, держави і навіть світове співтовариство (ООН, ЮНЕСКО).

Об'єктом влади є учасник (учасники) владних відносин, на якого спрямовується вплив суб'єкта, що прагне за допомогою різноманітних засобів підпорядкувати собі об'єкт впливу.

Об'єкт і суб'єкт влади перебувають у тісному взаємозв'язку, під впливом різних об'єктивних і суб'єктивних чинників, серед яких матеріальні, соціально-культурні, політико-правові, мотиваційні та ін.

2. Структура та функції політичної влади

У структурі політичної системи влада виконує свої соціальні функції щодо всієї системи. До них належать:

Інтегративна функція. Влада прагне інтегрувати всі соціально-політичні сили, прогресивні, політичні, ідеологічні, інтелектуальні ресурси суспільства, підкоряючи їх політичним, суспільнозначущим, історично визначеним цілям.

Регулятивна функція. Влада виявляє і спрямовує політичну волю мас на створення політичних механізмів регулювання життєдіяльності суспільства, підтримує вольовими методами функціонування цих механізмів. Вона володіє таким інструментом, як право, а також системою політичних норм. Правотворча, політико-нормотворча діяльність – важливий фактор регулятивного впливу влади.

Функція мотивації політичної життєдіяльності суспільства. Влада формує мотиви політичної діяльності, підпорядковує їм як загальнозначущим, інші мотиви, відповідно до політичних інтересів суб'єктів владарювання, їхніх політико-організаційних структур. Мотивацію політичної поведінки, політичної дії влада здійснює, виходячи з політичних цілей і політичних можливостей досягнення їх.

Об'єднувальна функція. Влада об'єднує все політичне в єдину систему – політичну систему суспільства. Вона юридично забезпечує всім політичним і громадським об'єднанням участь у формуванні і функціонуванні органів влади, правовим чином підтримує політичні відносини між ними, формує певний тип політичної культури, усуваючи можливу конфронтаційність. Таким чином вона консолідує навколо усталеної системи влади всі соціальні спільності, втілюючи у собі їхні інтереси і потреби.

Стабілізаційна функція. Влада націлена на стійкий розвиток політичної системи, всіх її структур, всього громадянського суспільства. Стабільність політичної системи забезпечується стійкістю самої влади, її здатністю до саморозвитку, самовдосконалення, демократичного перетворення. Стабільність влади означає:

- ❖ зміцнення і розвиток правової основи функціонування політичної системи суспільства як гаранта її демократичного розвитку;
- ❖ постійне демократичне оновлення політичного життя суспільства, розвиток демократичних політичних структур;
- ❖ вільний розвиток всіх елементів політичної системи на основі стабільної визначеності влади і еволюції її розвитку;
- ❖ захист політичних прав і свобод громадян.

Особливості різних елементів влади (суб'єкта, об'єкта, ресурсів і процесу) можуть використовуватися як основи її типології.

Типи влади відрізняються засобами, за допомогою яких здійснюється влада. Це владне явище можна класифікувати за видами:

Державна влада – це влада, яка здійснюється за допомогою відокремленого професійного апарату на певній території, на яку поширюється державний суверенітет, у якій є можливість звернутися до засобів організованого і законодавче інституційованого насильства.

Виходячи з визначення, підкреслимо особливості державної влади:

- ❖ публічний характер;
- ❖ монополія на наявність спеціального апарату примусу, засобів організованого і законодавчо інституційованого насильства;
- ❖ наявність певного територіального простору, на який поширюється державний суверенітет, що визначає межі державної влади;
- ❖ монополія на правове, юридичне закріплення влади;
- ❖ обов'язковість владних розпоряджень для всього населення.

Державна влада реалізується у різних функціях, а саме:

- ❖ встановлення законів;
- ❖ застосування різних заходів управління;
- ❖ здійснення правосуддя.

Державна влада не є незмінною. Вона розвивається, наповнюється новою державною культурою функціонування, втілює рівень правової культури суспільства.

Державна влада підрозділяється на: законодавчу, виконавчу, судову.

Законодавча влада відіграє особливу, провідну роль. Вона формулює правові норми держави і суспільства.

Виконавча влада – це організація владної, виконавчо-розподільчої діяльності спеціально створеним апаратом для практичного здійснення завдань держави в господарській, соціально-культурній і адміністративно-політичній галузях.

Судова влада – це контролювання прийнятих законодавчою владою законів та інших нормативних актів, забезпечення реалізації правових норм. Реалізується судова влада спеціально створеними для цього державними органами.

Суспільна влада – це вплив, який здійснюється політичними партіями та суспільно-політичними організаціями в основі якого є потреби суспільства.

Сімейна влада – це побудований на силі авторитету вплив одного, декількох або всіх членів сім'ї на сімейну життєдіяльність, відповідно до власних можливостей та ідеалів, в основі яких є об'єктивні суспільні потреби.

Економічна влада. Контроль над економічними ресурсами, власність на різного роду матеріальні цінності.

Соціальна влада. Розподіл позицій на соціальних сходах – статусів, посад, пільг і привілеїв.

Культурно-інформаційна влада. Влада над людьми за допомогою наукових знань, інформації і засобів їхнього поширення.

Примусова влада. Спирається на силові ресурси й означає контроль за людьми за допомогою застосування або погрози застосування фізичної сили.

3. Реформування політичної влади в Україні

В міру розвитку людського суспільства ресурси володарювання змінювалися. У примітивних суспільствах влада спиралася в основному на авторитет правителя.

В індустріальних суспільствах переважним ресурсом володарювання стає організація: бюрократія, партії, рухи. У сучасних суспільствах владні відносини усе більше залежать від того, хто має інформацію, що, при збереженні ролі інших ресурсів, стає найважливішим засобом володарювання. Інформація здатна створювати бажані владі настрою і переконання населення, для чого створена розгалуження система маніпулювання суспільною свідомістю.

Сукупність засобів і методів, застосування яких забезпечує можливість суб'єктові влади здійснювати вплив на об'єкт, називається ресурсами влади. Р. Даль відніс до ресурсів влади “усі те, що індивід або група можуть використовувати для впливу на інших”. Ресурси знаходяться між суб'єктом і об'єктом влади і “матеріалізують” відносини залежності між ними.

Ресурси влади різноманітні. Існує кілька класифікацій ресурсів. Так, згідно А. Етціоні, вони поділяються на:

- ❖ утилітарні (матеріальні і соціальні блага);
- ❖ примусові (міри адміністративного покарання і т.п.);
- ❖ нормативні (засобу впливу на внутрішній світ, ціннісні орієнтації і норми поведінки).

Поняття „ресурси влади” вживається у широкому і вузькому розумінні. У широкому – це все те, що суб'єкт влади може використовувати для впливу на об'єкт: це особисті властивості суб'єкта (компетентність, організованість тощо); певні ознаки об'єкта (звичка підкорятися тощо); конкретна ситуація, в якій здійснюється влада (економічне становище, міжнародний стан тощо), а також інші засоби діяння. У вузькому розумінні ресурси – це ті засоби, за

допомогою яких суб'єкт влади здійснює вплив на об'єкт влади та за яких може домагатися реалізації своїх розпоряджень. Ресурсами можуть бути: будь-які цінності (гроші, предмети вжитку тощо); засоби, здатні вплинути на внутрішній світ, мотивацію людини (засоби масової інформації); знаряддя та інструменти, за допомогою яких можна позбавити людину цінностей, у тому числі власного життя (зброя, карні органи в цілому).

Таким чином, ресурси влади можна поділити на економічні, соціальні, культурно-інформаційні, силові.

До економічних ресурсів належать всі матеріальні цінності, необхідні для виробництва та споживання, гроші, земля, продукти харчування тощо.

Соціальні ресурси частково збігаються з економічними, тому що підвищення соціального статусу індивіда пов'язане з прибутком і багатством. Але соціальний ресурс містить в собі і такі показники, як посада, престиж, освіта, медичне обслуговування, мешкання.

У сучасний інформаційний вік дуже важливими стали культурно-інформаційні ресурси – знання та інформація, а також засоби їх одержання.

Проте юристи, правоохоронні органи зустрічаються переважно з силовими ресурсами. Силові ресурси, насильство – це атрибути будь-якої влади, різниця лише у „дозах” їх використання.

Особливостями насильства як ресурсу влади є:

- ❖ низький творчий потенціал, його зв'язок, в основному, з руйнуванням, ліквідацією чого-небудь;

- ❖ засноване на страху. За допомогою погроз, команд, наказів та заборон можна добитися зовнішньої слухняності і виконання конкретних вимог, але норми та цінності, які передаються людям таким чином, не стають частиною їх внутрішніх особистих переконань та легко зникають зі свідомості, як тільки зникає страх;

- ❖ як правило, є дорогим засобом, особливо коли це насильство пов'язане із застосуванням військової техніки;

- ❖ водночас завдає серйозної моральної шкоди, викликаючи у відповідь непокору, лютю, помсту і тому подібне.

Все це призводить до висновку про те, що насильство, хоча і є одним із важливих ресурсів влади, має застосовуватися як крайній захід, коли всі інші не приносять бажаного результату, і що не менш важливо, насильство повинно бути суворо обмежене певними політичними, правовими, а також моральними рамками. Воно мусить мати відповідний характер, тобто реакцією на насилля, і бути останнім засобом, коли всі інші вже вичерпані; об'єктом насильства не може бути мирне населення; застосування насильства має бути вибіркоким, пропорційним, без вандалізму, тотальної війни проти політичних противників. Крім того, суб'єкт насильства повинен максимально дотримуватися збереження фундаментальних прав і свобод людини, тобто діяти у відповідності до

правового закону (норм, прийнятих демократичним шляхом, причому обов'язок рівний для всіх громадян). Ці норми мають базуватися на правах людини.

Орієнтиром для політичних суб'єктів повинні бути норми міжнародного гуманітарного права, зокрема Гаазькі та Женевські конвенції, додаткові протоколи до них, які регулюють внутрішні суперечки. Вони захищають права мирного населення, полонених, поранених, обмежують об'єкти нападу.

Прикладом неадекватного використання силових ресурсів може бути реалізація політичної влади Росії у Чечні. Уведення російських військ до Чечні 80-90 % її мешканців сприйняли як вторгнення ворожої армії, що прагне підкорити народ, відняти у нього свободу та природні багатства, примусити жити за чужими законами. Рішенням Генеральної Асамблеї ООН (29-а сесія, 1974 р.) поняття „агресія” розповсюджується не тільки на міждержавні, але і на внутрішньодержавні відносини. За загальним визнанням, війна у Чечні є серйозним порушенням прав та свобод людини. Звичайно, ознаки агресивності, незаконності, порушення загальноприйнятих норм і правил ведення війни виявилися і з чеченського боку: масовий терор, диверсії, прояви жорстокості, прикриття мирним населенням тощо. В цілому, ця війна – свідок короткозорої політики і непрофесійності політиків, які не здатні усвідомити найважливіші уроки XX століття, зрозуміти, що війна перестала бути ефективним засобом політики, і вона не спроможна оптимально розв'язувати політичні проблеми.

Теми цільових виступів:

1. Авторитетність політичної влади.
2. Легітимність політичної влади.
3. Владні функції правоохоронних органів

3. Порядок проведення заключної частини.

Теми рефератів:

1. Чинники ефективності політичної влади.
2. Конституційні межі і порядок здійснення державної влади.
3. Роль і впливи виборчої системи на формування політичної влади в Україні.

Література [1, 2, 3, 4, 5].

**1. Рекомендована література (основна, допоміжна),
інформаційні ресурси в інтернеті**

Основна

1. Конституція України. - К. 2011.
2. Погорілий Д.Є. Політологія: кредитно-модульний курс. Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури. Фірма «Інкос». 2008. - 432 с.
3. Політична система сучасної України. Особливості становлення, тенденції розвитку. - К.,-1998.
4. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко. – 2-е вид. – К.: Генеза, 2004. -736 с.
5. Політологія (за ред. Н.И. Сазонова).-Х.,2001.
6. Політологія /За ред. А.Колодій.- К.,2003.
7. Політологія /За ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенка. -К., 2001.
8. Рудич Ф.М.Політологія. Підручник. - Київ.,-2005.
9. Себайн Д., Торсон Т. Історія політичної думки.-К.,1997.
10. Урін О.В. Політологія. Конспекти курсу лекцій з таблицями та схемами (шосте видання). - Кременчук.- 2010, - 323 с.
11. Шляхтун П. П. Політологія - К.,-2007.

Допоміжна

1. Головатий М. Проблеми і біль становлення української еліти //Нова політика, 1999.- №2.- С.45-50.
2. Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти і політичне лідерство.-К.,1997.
3. Куць О. Етнополітичні аспекти розбудови української держави.-Х.,1999.
4. Мала енциклопедія етнодержавознавства.-К.,1996.
5. Нагорна Л.П. Політична культура українського народу. Історична ретроспектива і сучасні реалії. К.,- 1998.
6. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. В 2-х т. – К. 1994.
7. Приходько С.М. Політичні аспекти теорії еліти в українській сучасно-політичній думці ХХ ст. – К., 1999.
8. Гончарова О. С., Матета О. А. Політична еліта України: лекційний курс і практикум: Навчальний посібник. – Харків: Антиква, 2018. – 227 с.

Інформаційні ресурси в інтернеті

1. <http://pidruchniki.ws/politologiya/>
2. <http://www.info-library.com.ua/>